ДЕМОГРАФСКИ ПРОЦЕСИ В ОБЛАСТ СМОЛЯН ПРЕЗ 2019 ГОДИНА

Демографската картина на област Смолян през 2019 г. показва, че населението намалява и застарява, намалява абсолютният брой на живородените, намалява броят на умрелите лица, както и коефициентът на обща смъртност, увеличава се броят на изселените и заселените. Нараства броят на сключените граждански бракове. Намалява броят на бракоразводите.

Към 31 декември 2019 г. населението на област Смолян е 103 532 души, което представлява 1.5% от населението на страната и нарежда областта на 27 място, като след нея е само област Видин. В сравнение с 2018 г. населението на областта е намаляло с 1 889 души, или с 1.8%.

Фиг. 1. Население на област Смолян по години

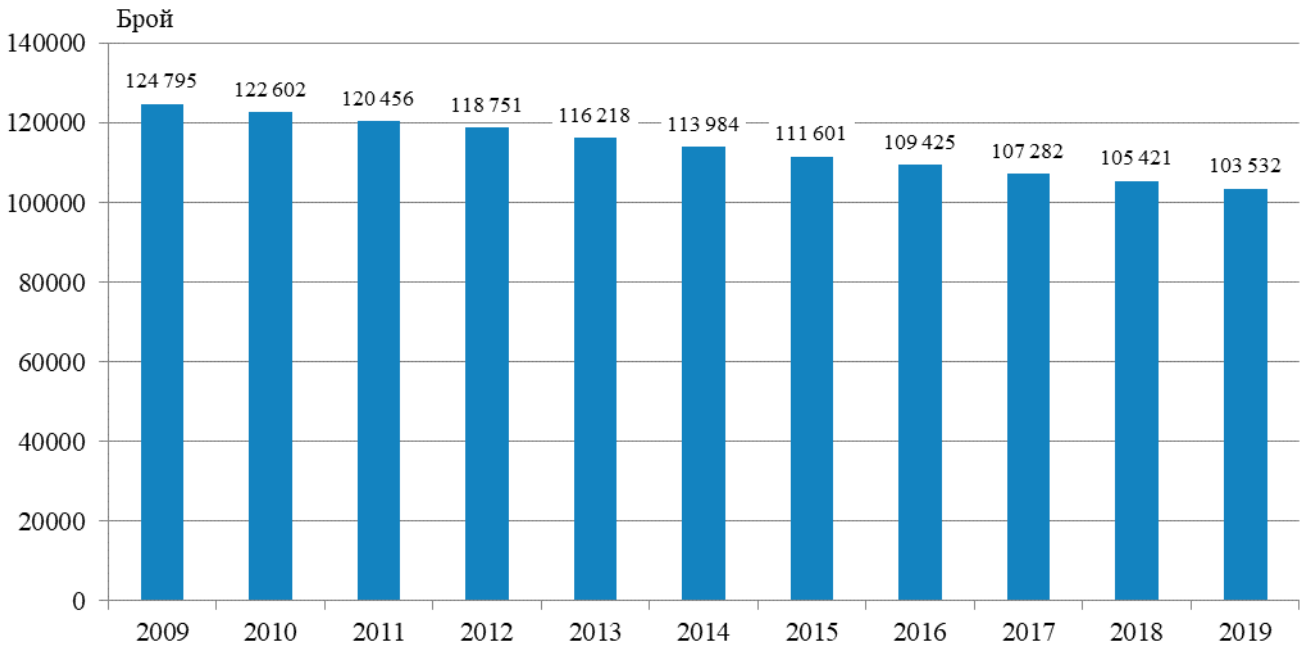

Мъжете са 49 930 (48.2%), а жените – 53 602 (51.8%), т.е. на 1 000 мъже се падат 1 074 жени. Броят на мъжете преобладава във възрастите до 54 години. С нарастване на възрастта се увеличава броят и относителният дял на жените от общото население на областта.

Фиг. 2. Възрастова пирамида на населението на област Смолян

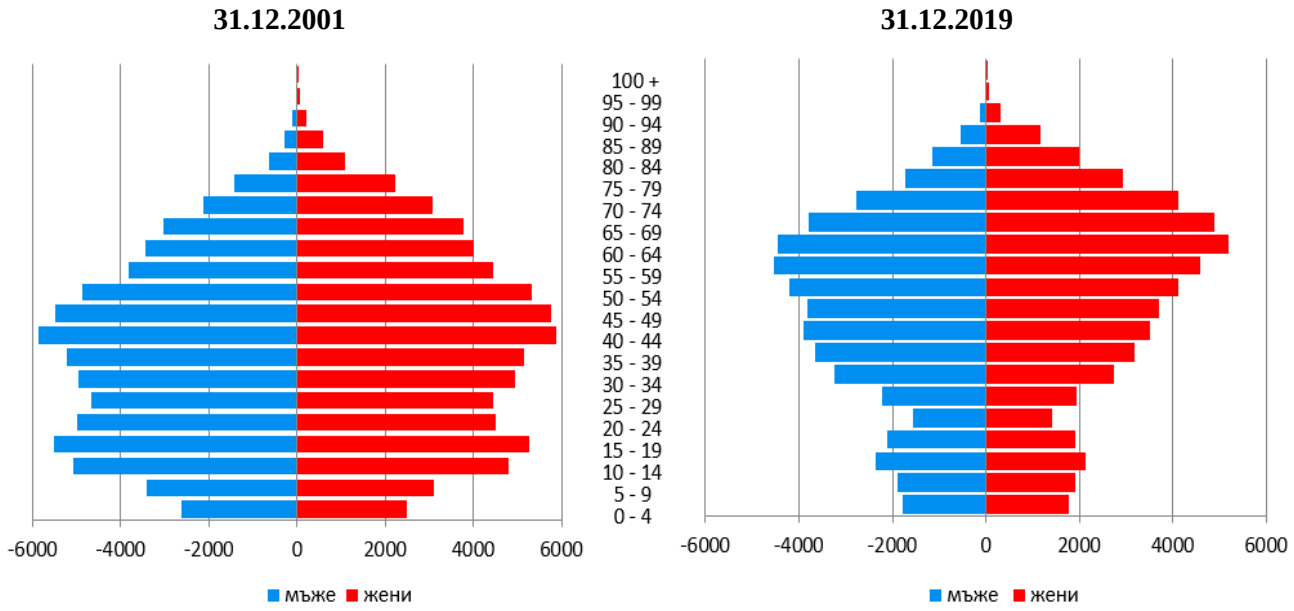

Фиг. 3. Относителен дял на населението на 65 и повече навършени години в област Смолян към 31.12.2019 г. по общини

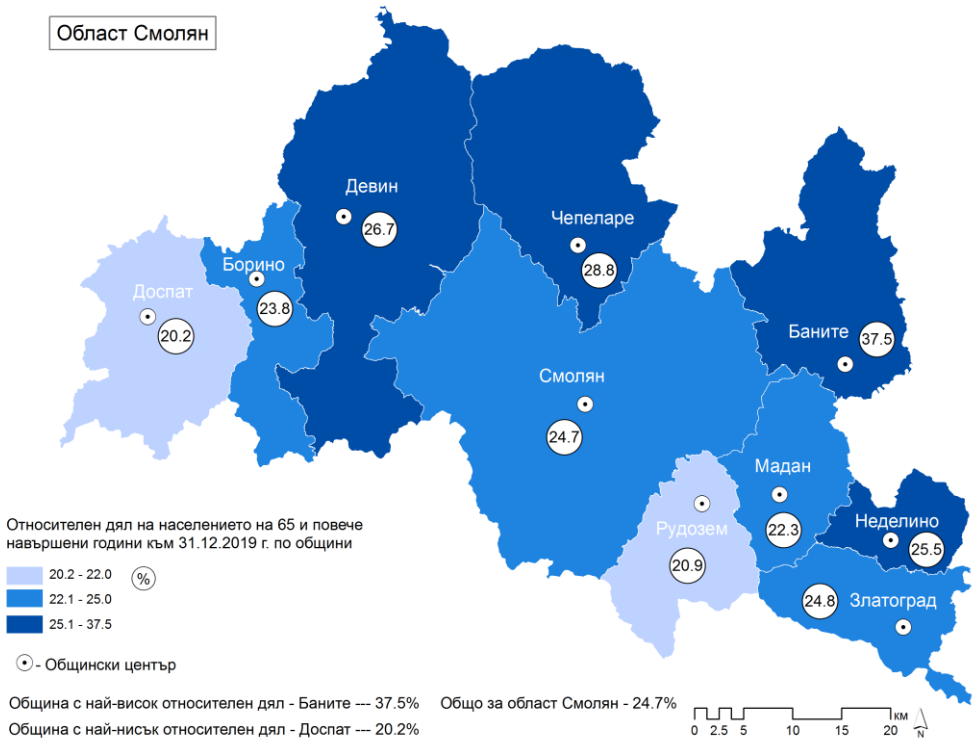

Продължава процесът на остаряване на населението. В края на 2019 г. лицата на 65 и повече навършени години са 25 620, или 24.7% от населението на областта. В сравнение с 2018 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 0.9 процентни пункта, а спрямо 2009 г. увеличението е със 8.1 процентни пункта.

Процесът на остаряване е по-силно изразен сред жените, отколкото сред мъжете. Относителният дял на жените на възраст над 65 години е 28.9%, а на мъжете - 20.3%. Тази разлика се дължи на по-високата смъртност сред мъжете и като следствие от нея по-ниската средна продължителност на живота при тях.

В регионален аспект делът на лицата на 65 и повече навършени години е най-висок в общините Баните (37.5%), Чепеларе (28.8%), Девин (26.7%) и Неделино (25.5%). Най-нисък е делът на възрастното население в общините Доспат - 20.2%, Рудозем - 20.9% и Мадан - 22.3%.

Към 31.12.2019 г. **децата до 15 години са 11 858, или 11.5% от общия брой на населението**. Спрямо 2018 г. този показател не е променен.

Относителният дял на населението под 15 години е най-висок в общините Рудозем - 14.0%, Доспат и Мадан - 12.2% и Смолян - 12.0% от населението на общината. Най-нисък е този дял в община Баните - 6.0%.

Към 31.12.2019 г. **общият коефициент на възрастова зависимост[1] е 56.7%**, или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат приблизително две лица в активна възраст. За сравнение през 2005, 2010 и 2015 г. този коефициент е бил съответно 39.2, 41.1 и 48.7%. Това съотношение е по-благоприятно в градовете – 52.2%, отколкото в селата - 63.0%. Най-неблагоприятно е съотношението в община Баните (76.9%), следвана от Чепеларе (64.1%), а най-благоприятно - в общините Доспат - 47.8% и Борино - 50.3%. За страната този показател е 56.4%, а за София (столица) - 48.1 %.

Остаряването на населението води до повишаване на неговата **средна възраст**, която от 42.5 години през 2009 г. нараства на 45.3 години през 2014 г. и достига **47.5 години в края на 2019 година.**

Фиг. 4. Средна възраст на населението в област Смолян

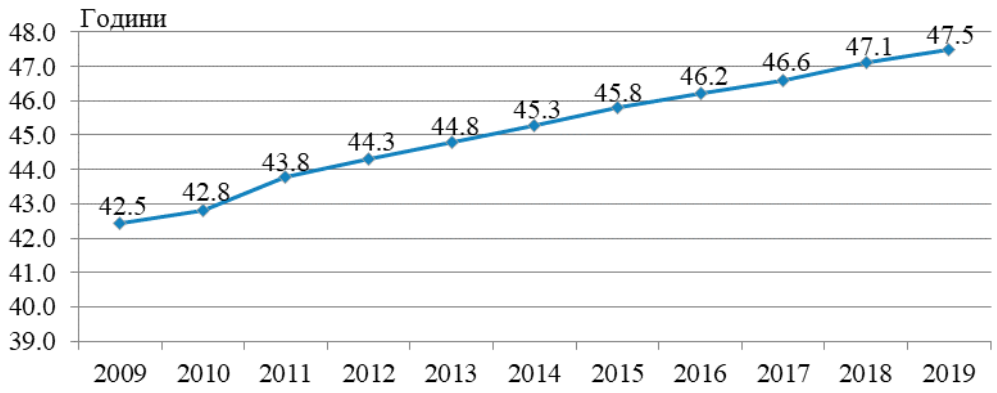

[1] Коефициентът на възрастова зависимост показва броя на лицата от населението в „зависимите" възрасти (населението под 15 и на 65 и повече навършени години) на 100 лица от населението в „независимите" възрасти (от 15 до 64 години). Изчислява се в проценти.

Процесът на остаряване се проявява както в селата, така и в градовете, като в градовете средната възраст на населението е 45.6 години, а в селата - 49.9 години.

Тенденцията на остаряване на населението води до промени и в неговата основна възрастова структура - **под, във и над трудоспособна възраст**. Влияние върху съвкупностите на населението във и над трудоспособна възраст оказват, както остаряването на населението, така и законодателните промени[2] при определянето на възрастовите граници на населението при пенсиониране. За 2019 г. тези граници за населението в трудоспособна възраст са до навършването на 61 години и 4 месеца за жените и 64 години и 2 месеца за мъжете.

Населението в трудоспособна възраст към 31.12.2019 г. е 60 754 души, или 58.7% от цялото население, като мъжете са 32 610, а жените - 28 144. Трудоспособното население е намаляло с 1 910 души, или с 3.0% спрямо предходната година.

Към края на 2019 г. в над трудоспособна възраст са 30 106 души, или 29.1%, а под трудоспособна възраст - 12 672 души, или 12.2% от населението на областта.

Таблица 1. Население под, във и над трудоспособна възраст в област Смолян към 31.12.

Година	Трудоспособна възраст		
	под трудоспособна	в трудоспособна	над трудоспособна
2005	14.3	65.0	20.7
2010	12.8	64.9	22.3
2011	12.5	64.1	23.4
2012	12.3	64.0	23.7
2013	12.3	63.5	24.2
2014	12.3	62.5	25.2
2015	12.3	61.6	26.1
2016	12.3	61.0	26.7
2017	12.3	60.1	27.6
2018	12.3	59.4	28.3
2019	12.2	58.7	29.1

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира чрез **коефициента на демографско заместване**, който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15 - 19 години) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60 - 64 години). Към 31.12.2019 г. това съотношение е 42. За сравнение, през 2005 г. 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, са били замествани от 134 млади хора.

Най-благоприятно е това съотношение в общините Рудозем и Смолян - 47. Най-нисък е този показател в общините Баните и Неделино, където 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, се заместват съответно от 23 и 33 лица, влизащи в трудоспособна възраст.

[2] Възрастовите граници за разпределение на населението по категориите под, във и над трудоспособна възраст са определени съгласно Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж, приета с Постановление № 30 на МС (ДВ, бр. 21/17.03.2000 г.).

Териториално разпределение на населението

Към 31.12.2019 г. в градовете живеят 58 401, или 56.4%, а в селата - 45 131, или 43.6% от населението на областта. За страната процентите са съответно 73.7 и 26.3.

Към края на 2019 г. жителите на област Смолян живеят в 240 населени места, от които 8 са градове и 232 - села. Разпределението на населението по населени места е резултат от неговото естествено и механично движение.

Към края на годината населените места без население са 8. Най-голям брой населени места без население има в община Смолян.

В 89, или в 37.1% от населените места живеят под 50 души.

С население над 5 хил. души са четири града в областта и в тях живее 43.0% от населението.

Фиг. 5. Относителен дял на населението в област Смолян по общини към 31.12.2019 година

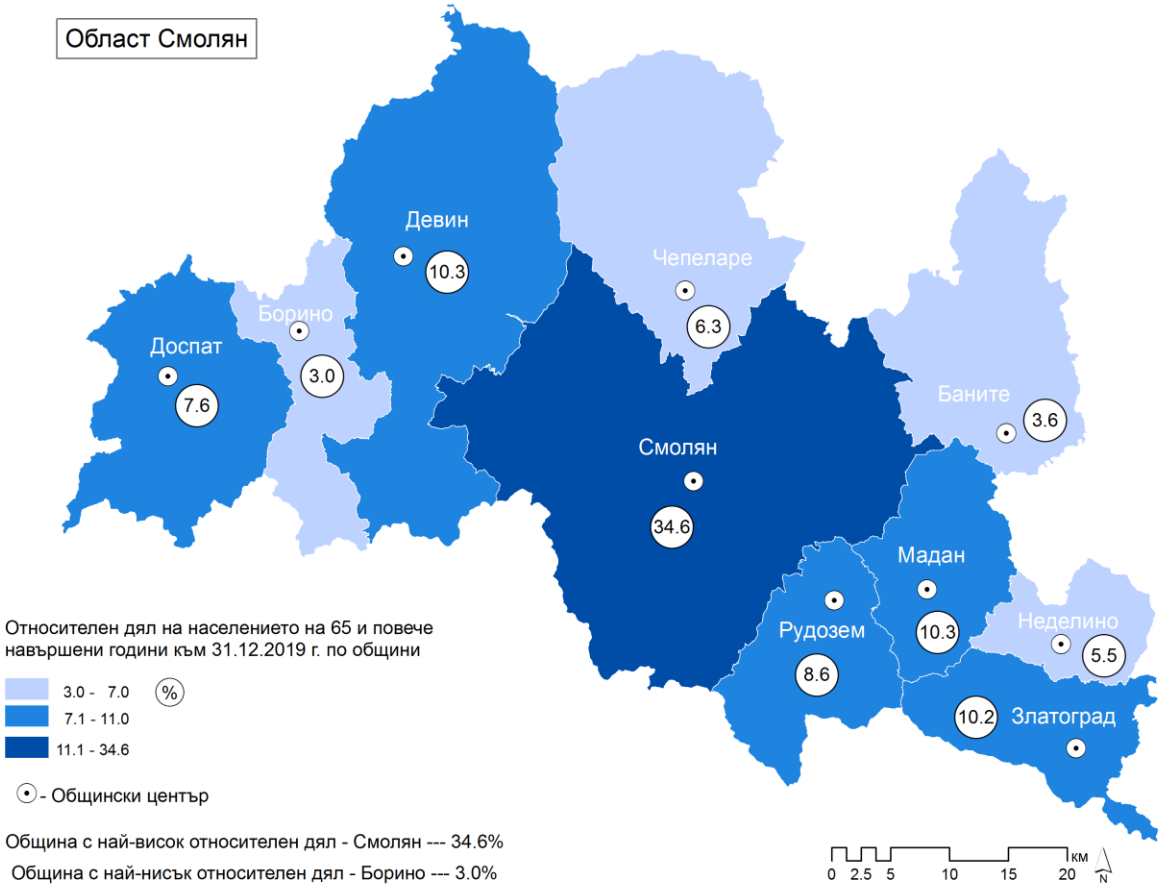

Раждаемост

През 2019 г. в Област Смолян са регистрирани 652 родени деца, като от тях **646 (99.1%) са живородени**. В сравнение с предходната година броят на живородените е намалял със 22 деца, или с 3.3%.

Фиг. 6. Живородени в Област Смолян през периода 2009 - 2019 година

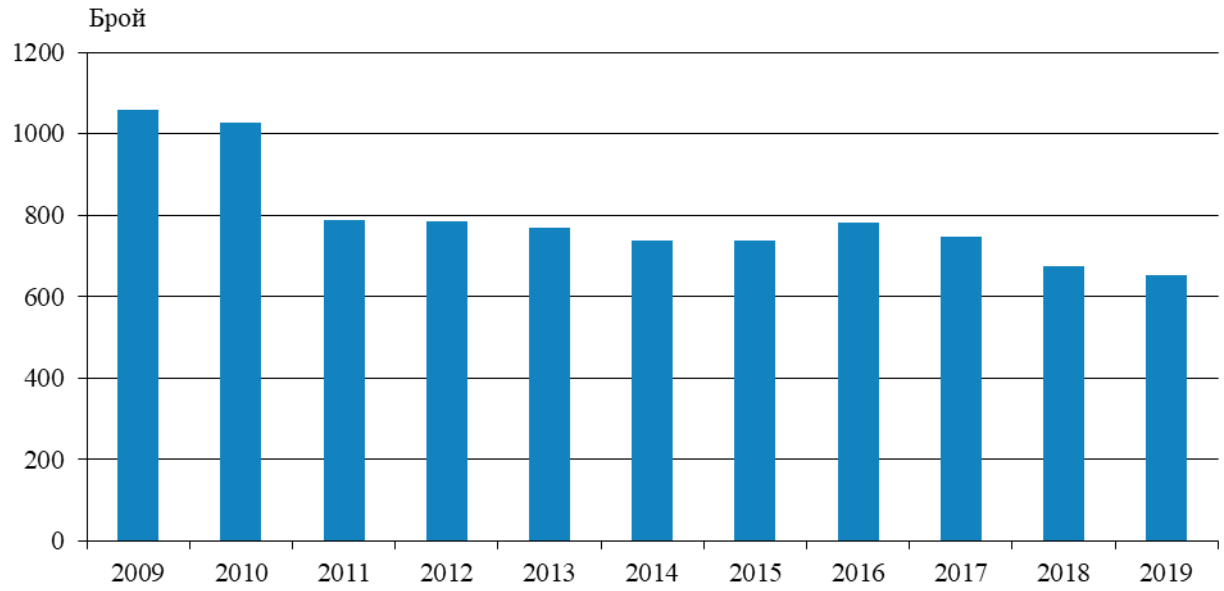

Коефициентът на обща раждаемост[3] през 2019 г. е 6.2‰, а през предходните 2018 и 2017 г. той е бил съответно 6.3 и 6.8‰.

Броят на живородените момчета (337) е с 28 по-голям от този на живородените момичета (309), или на 1 000 живородени момчета се падат 917 момичета. За сравнение в предходната година на 1 000 родени момчета се падат 823 момичета.

В градовете и селата живородените са съответно 407 и 239 деца. Коефициентът на раждаемост в градовете е 6.9‰, а в селата - 5.2‰. През 2018 г. тези коефициенти са били съответно 6.9 и 5.6‰.

В териториален аспект най-висока е раждаемостта в общините Борино - 7.8‰, Рудозем - 7.6‰ и Мадан - 7.0‰. С най-ниска раждаемост през 2019 г. са общините Неделино - 5.2‰, Златоград - 4.6‰ и Баните - 3.2‰.

Общо за страната коефициентът на раждаемост е 8.8 на хиляда. Област Смолян е на последно място в страната по този показател.

Броят на жените във фертилна възраст (15 - 49 навършени години), или размерът на родилния контингент и неговата плодовитост оказват съществено влияние върху равнището на раждаемостта и определят характера на възпроизводството на населението.

Броят на жените във фертилна възраст към 31.12.2019 г. е 18 429, като спрямо предходната година той намалява с 779, а спрямо 2017 г. - с 1 598 жени.

[3] Брой живородени деца на 1 000 души от средногодишния брой на населението през годината.

Съществено значение за намалението на раждаемостта оказват и измененията във възрастовата структура на родилния контингент. Трябва да се има предвид, че 80.4% от ражданията се осъществяват от жените на възраст от 20 до 34 години, които раждания през 2018 г. са 521 и намалява спрямо 2018 г. с 5.4 процентни пункта.

Нараства броят на живородените деца от майки под 20 години - от 16 през 2017 г. на 23 деца през 2019 година. Намалява броят на живородените деца от жени на възраст над 35 години, от 104 през 2017 г. на 102 деца през 2019 година.

Тоталният коефициент на плодовитост[4] е един от основните показатели, характеризиращи плодовитостта на жените. **През 2019 г. средният брой живородени деца от една жена е 1.49**. За сравнение, през 2005 г. той е бил 1.14 деца, а през 2015 г. - 1.28 деца.

Фиг. 7. Коефициент на раждаемост в област Смолян по общини през 2019 година

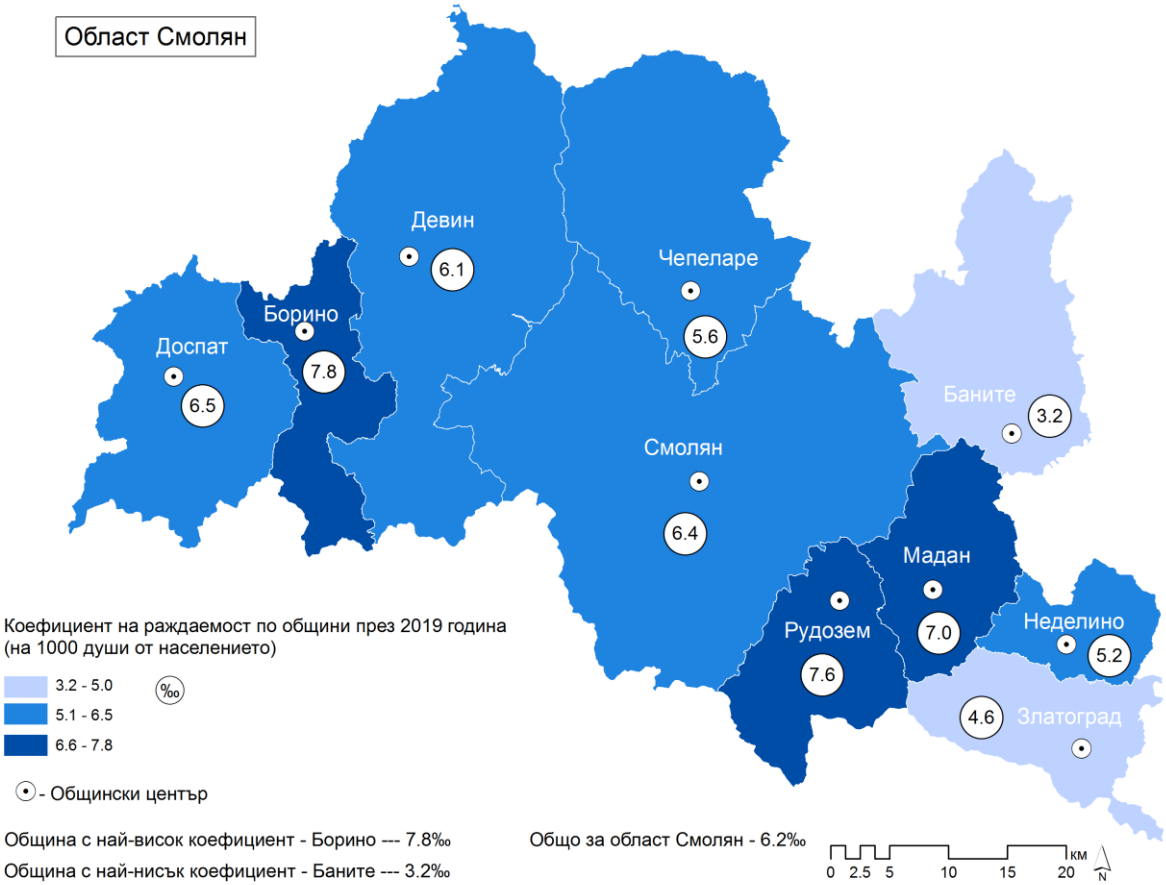

[4] Среден брой живородени деца, които би родила една жена през целия си фертилен период съобразно повъзрастовата плодовитост през отчетата година.

Фиг. 8. Тотален коефициент на плодовитост в Област Смолян през периода 2009 - 2019 година

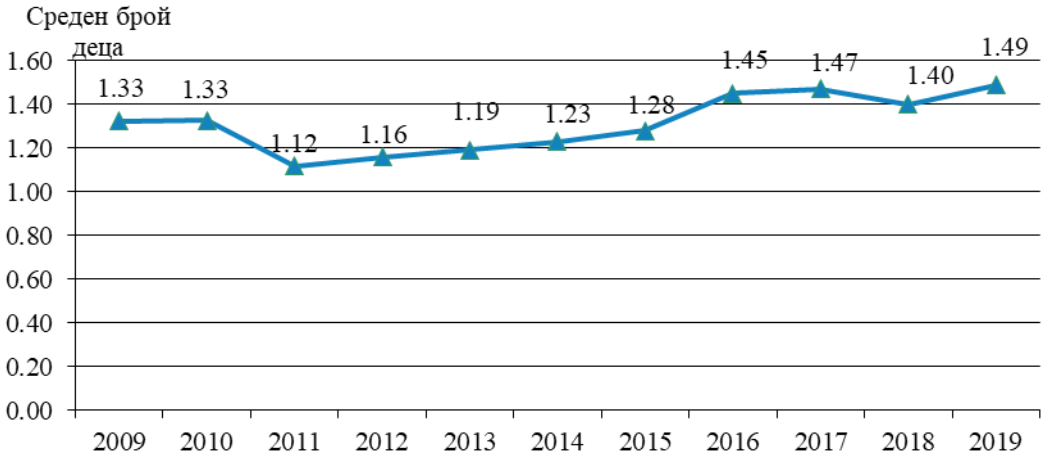

Тоталният коефициент на плодовитост общо за страната е 1.58 деца през 2019 година.

През 2019 г. средната възраст на майката при раждане на дете в областта е 29.5 години, а на първо дете - 27.4 години.

Регистрирани са 6 случая на многоплодни раждания, при 17 през 2018 година.

През 2019 г. броят на живородените извънбрачни деца е 425, или 65.8% от всички живородени**.** Техният относителен дял нараства в сравнение с 2018 г. година.

Фиг. 9. Живородени брачни и извънбрачни деца в Област Смолян през периода 2009 - 2019 година

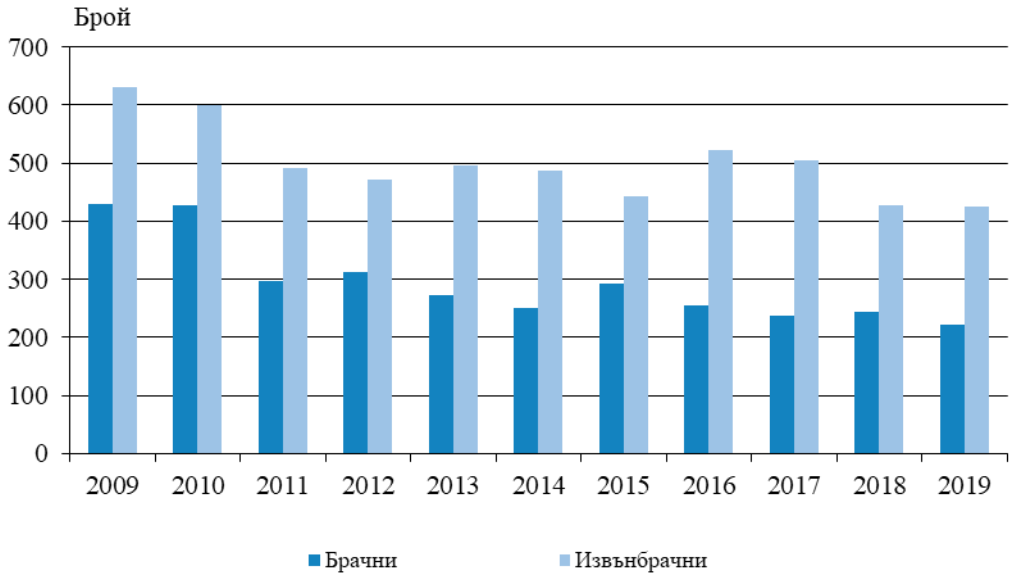

В териториален аспект най-висок е относителният дял на извънбрачните живородени в общините Чепеларе (83.8%), Мадан (76.3%) и Баните и Рудозем (по 75.0%), а най-нисък - в Борино (25.0%) и Доспат (37.3%).

Смъртност

През 2019 г. са умрели 1 665 души, а коефициентът на обща смъртност[5] е 15.9‰. Спрямо предходната година броят на умрелите намалява със 4 случая, или с 0.2%.

Смъртността сред мъжете (17.7‰) продължава да бъде по-висока в сравнение със смъртността сред жените (14.3‰). През 2019 г. на 1 000 жени умират 1 160 мъже. Продължават и силно изразените различия в смъртността сред градското и селското население. Коефициентът на смъртност е по-висок в селата (19.7‰) отколкото в градовете (13.0‰).

Фиг. 10. Умрели в област Смолян през периода 2009 - 2019 година

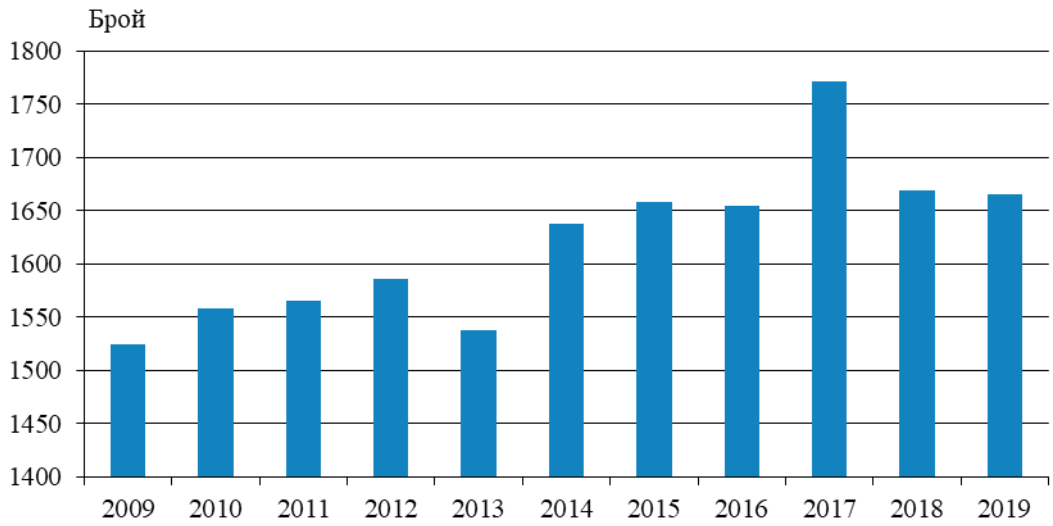

С най-висока смъртност в областта се отличават общините Баните (24.2‰), Чепеларе (18.3‰) и Смолян (16.8‰). С най-ниска смъртност са общините Рудозем - 12.1‰, Доспат - 12.9‰ и Мадан - 14.3‰.

[5] Брой умрели лица на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

Фиг. 11. Коефициент на смъртност в област Смолян по общини през 2019 година

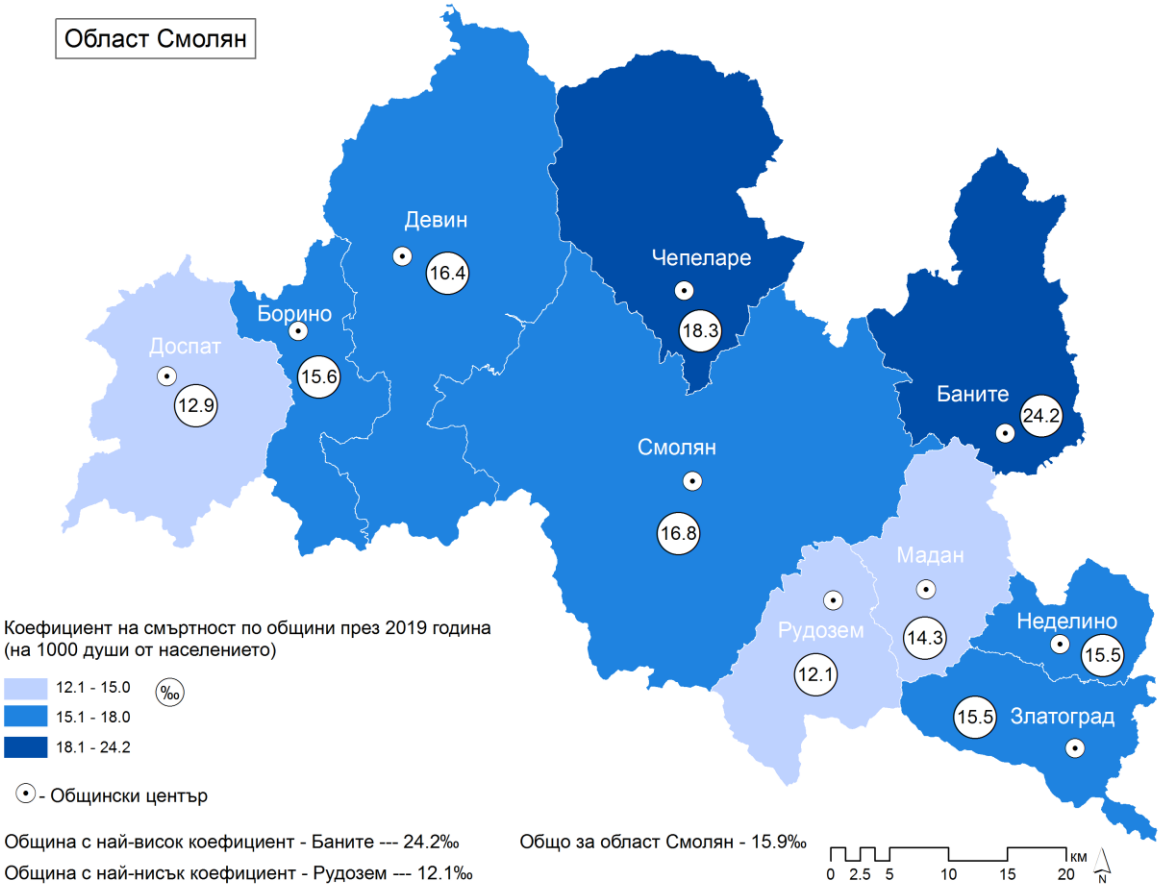

Показателят за преждевременната смъртност[6] през 2019 г. (22.4%) нараства спрямо предходната 2018 г. (21.3%). В стойностите на показателя за преждевременна смъртност има съществени разлики при мъжете и жените. Умрелите жени на възраст до 64 навършени години са 14.0% от всички умрели жени, а сред мъжете този относителен дял е близо два пъти и половина по-голям - 29.6%.

През 2019 г. в областта е починало 1 дете на възраст до една година, а коефициентът на детска смъртност[7] е 1.5‰ и няма промяна в сравнение с 2018 година.

[6] Относителен дял на умрелите лица под 65-годиишна възраст от общия брой на умиранията.
[7] Брой умрели деца на възраст до 1 година на 1 000 живородени деца.

Бракове и бракоразводи

Регистрираните юридически бракове в област Смолян през 2019 г. са 314 и са с 14 по-малко от предходната година. От всички регистрирани бракове 58.3% (183) са сред населението в градовете, докато в селата са сключени 131 брака. Броят на сключените бракове определя коефициента на брачност[8], който през 2009 г. е 2.3‰, а през 2019 г. - 3.0‰.

Средната възраст при при склюване на първи брак на мъжете през 2019 година е 34.2, а на жените 31.0 години.

Фиг. 12. Коефициенти на брачност и бракоразводност в област Смолян през периода 2009 - 2019 година

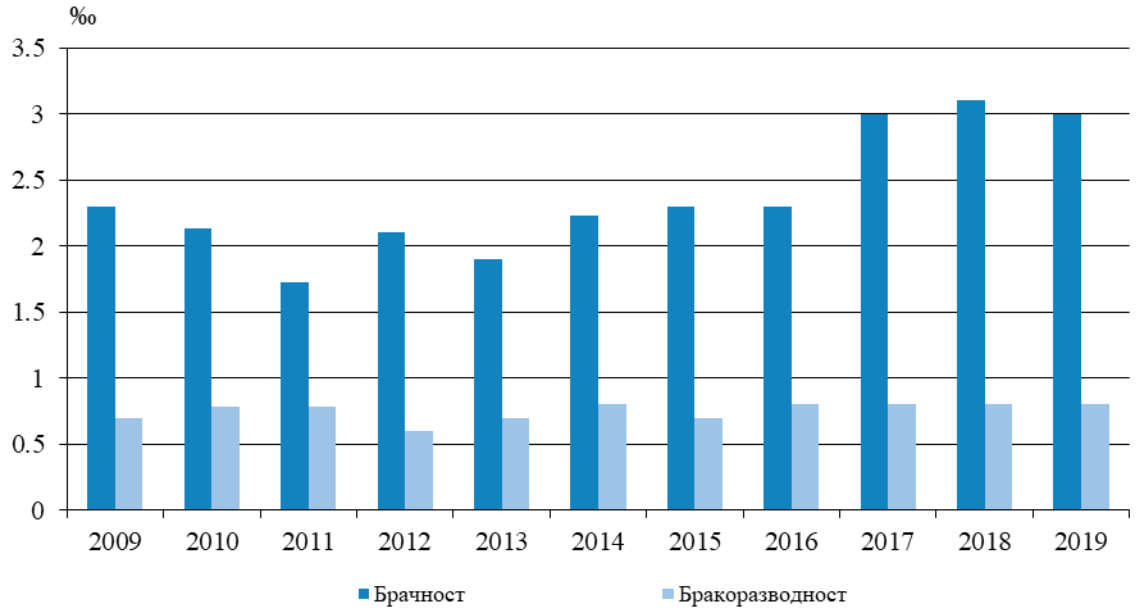

С най-много бракове на 1 000 души от населението е община Борино (4,5‰), следват общините Златоград (3.8‰), Доспат (3.7‰) и Девин (3,6‰). Най-нисък е коефициентът на брачност в общините Чепеларе - 1.7‰, Баните - 1.8‰ и Рудозем - 2.3‰.

Броят на разводите през 2019 г. е 81 и е с 6 по-малко от този през 2018 година. От всички прекратени бракове 69.1% се отнасят за населението в градовете.

Най-голям е делът на браковете, прекратени по „взаимно съгласие“ (80.3%), следват причините „несходство в характерите“ (12.3%) и „фактическа раздяла“ (6.2%).

Средната възраст при развод на мъжете през 2019 година е 46.2, а на жените 42.7 години.

[8] Брой сключени бракове на 1 000 души от населението.

Фиг. 13. Бракоразводи по причини в област Смолян през 2019 година

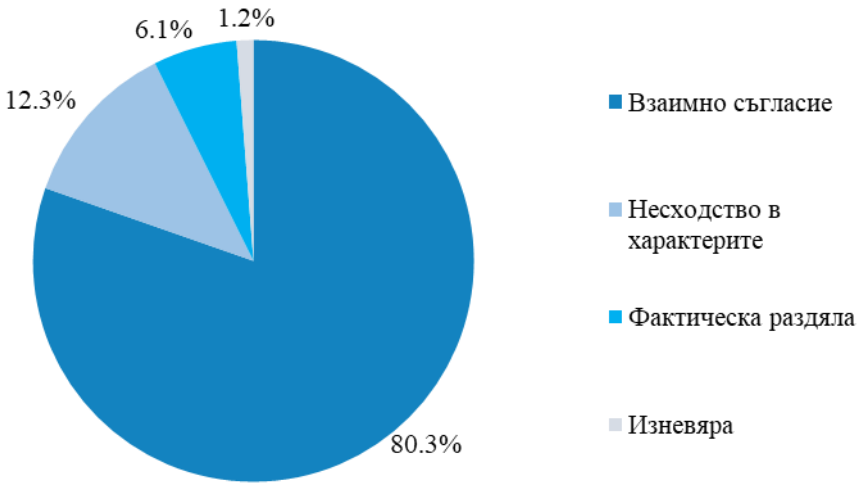

Миграция на населението

През 2019 г. изселените от област Смолян са 2 614, от които 737 в чужбина и 1 877 в рамките на страната, като от тях 548 сменят местоживеенето си в рамките на областта. По-голям е броят на изселените жени (1 323) в сравнение с този на мъжете (1 291).

Фиг. 14. Изселени по причини от област Смолян през 2019 година

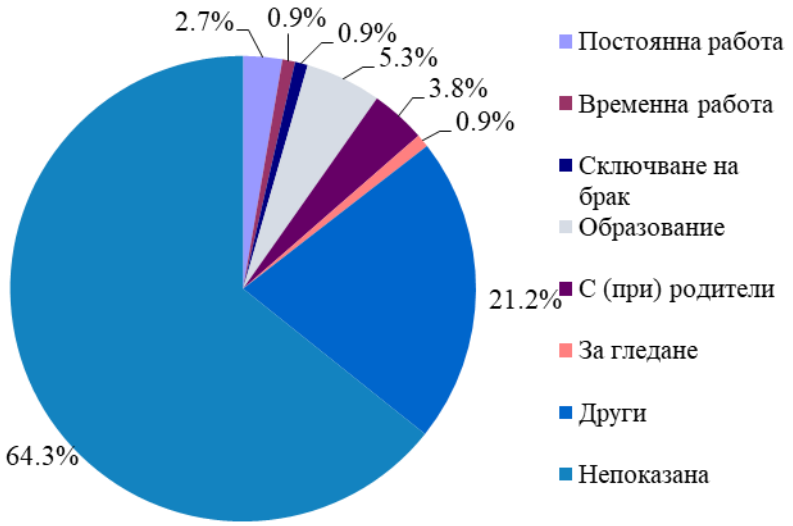

С цел образование са изселени 138 души (5.3%) от общия брой на изселените, за да отидат при родителите си - 100 (3.8%), а за постоянна работа - 71 (2.7%). Тук трябва да се има предвид, че делът на непоказаното за област Смолян за този показател е 64.3%.

По отношение на възрастовата структура с най-голям относителен дял сред преселващите се са лицата във възрастовата група 20 - 39 години (42.1%), следвани от лицата под 20 години (22.0%). По-малък е делът (19.5%) на 40 - 59-годишните и на тези на 60 и повече навършени години - 16.4%.

През 2019 г. заселените в областта са 1 744 (1 655 през 2018 г.), като жените са повече - 925, а мъжете - 819.

Сред дошлите да живеят в областта 36.4% са във възрастовата група 20 - 39 години, а 17.8% са на възраст под 20 години. Лицата на възраст 40 - 59 години, както и най-възрастните - на 60 и повече години са по 22.9%.

Естествен и механичен прираст на населението

Броят и структурите на населението се определят от размерите и интензивността на неговото естествено и механично (миграционно) движение.

Разликата между живородените и умрелите представлява естественият прираст на населението. След 1990 г. демографското развитие на област Смолян се характеризира с отрицателен естествен прираст на населението. **През 2019 г. в резултат на отрицателния естествен прираст населението на областта е намаляло с 1019 души**.

Фиг. 15. Естествен прираст на населението в област Смолян през 2019 г. по общини (на 1 000 души)

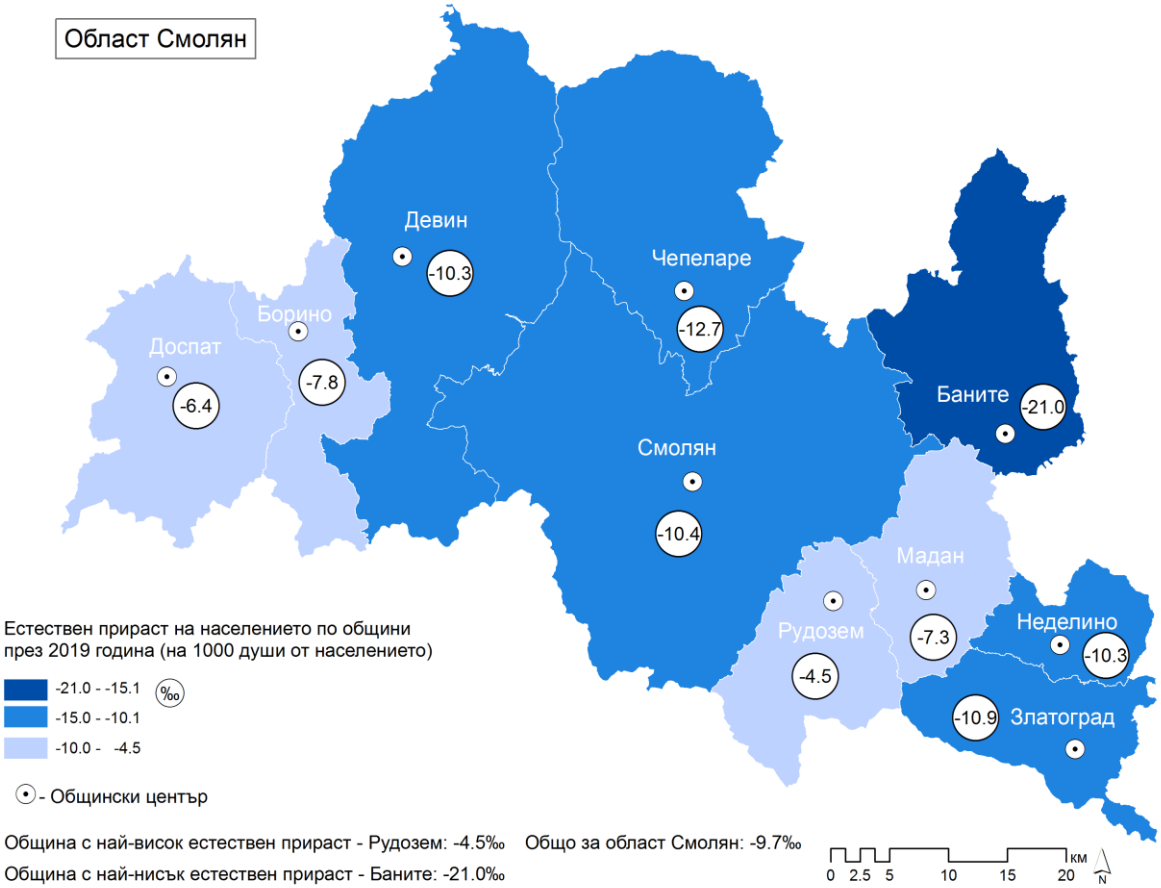

Намалението на населението, измерено чрез коефициента на естествения прираст, е минус 9.7‰. Коефициентът на естествен прираст в градовете е минус 6.1‰, а в селата - минус 14.5‰, или намалението на населението в областта в резултат на естествения прираст се дължи предимно на негативните демографски тенденции в селата.

През 2019 г. всички общини в област Смолян имат отрицателен естествен прираст.

С най-малки по абсолютна стойност коефициенти на отрицателен естествен прираст са общините Рудозем (-4.5‰), Доспат (-6.4‰) и Мадан (-7.3‰). С най-голямо намаление на населението вследствие на високия отрицателен естествен прираст са общините Баните, Чепеларе и Златоград, в които той достига съответно минус 21.0, минус 12.7 и минус 10.9‰.

Коефициентът на естествения прираст общо за страната през 2019 г. е минус 6.7‰.

Всички области в страната са с отрицателен естествен прираст, като с най-ниска стойност е този показател в областите София (столица) (-2.0‰), Сливен (-2.9‰) и Кърджали (-3.6‰). С най-високи абсолютни стойности са областите Видин (-16.4‰), Монтана (-14.5‰) и Кюстендил (-13.2‰).

Съществено влияние върху броя и структурите на населението оказва и механичният прираст (нетното салдо от миграцията), който също е отрицателен - минус 870 души. Той се формира като разлика между броя на заселилите се и изселилите се от областта.

Намалението на населението в резултат на миграцията (вътрешна и външна), измерено чрез коефициента на нетната миграция, е -8.3‰.

През 2019 г. две общини на област Смолян имат положителен механичен прираст – Борино (2.6‰) и Неделино (0.7‰). Останалите общини са с отрицателен механичен прираст, като с най-голямо намаление на населението в резултат на миграция са общините Баните (-23.1‰), Девин (-11.5‰) и Мадан (-10.2‰).

Методологични бележки

Броят и структурите на населението към края на всяка година се изчисляват на базата на данните от предходната година и данните за естественото и механичното движение на населението през текущата година.

Източник на данните за броя и структурите на населението е Информационна система „Демография“ в Националния статистически институт. Източник на данните за естественото и механичното движение на населението (раждания, умирания, бракове, разводи, вътрешна миграция) е Единната система за гражданска регистрация и административно обслужване на населението. Те се регистрират чрез документите образци ЕСГРАОН - ТДС: съобщение за раждане, съобщение за сключен граждански брак, съобщение за прекратен граждански брак, съобщение за смърт и адресна карта за промяна на настоящ адрес.

Източник на данните за външната миграция са Единната система за гражданска регистрация и административно обслужване на населението, образец ЕСГРАОН - ТДС: адресна карта за промяна на настоящ адрес; Националната агенция за приходите; Националният осигурителен институт; Министерството на вътрешните работи; Оценки на емиграционните потоци.

Данните за броя на населението и за настъпилите демографски събития в териториален разрез са представени според административно-териториалното устройство на страната към 31.12. на съответната година (населени места, общини, области) и статистически райони по настоящ адрес. Това е адресът, който отговаря на документално заявеното местоживеене на лицето.

Възрастта на населението в края на годината е изчислена към 31.12. в навършени години. Възрастта на лицата при настъпване на демографско събитие се изчислява в навършени години въз основа на датата на раждане и датата на съответното събитие, т.е. възрастта, която лицата са достигнали при настъпване на събитието.

При изчисляване на демографските показатели се използва съвкупността на средногодишното население. Средногодишният брой на населението е средна аритметична величина от изчисленото население към края на предходната и края на отчетната година.